

”کلام بابا فرید“ دا منظوم اردو ترجمہ

ڈاکٹر سعید بھٹا

اسٹنٹ پروفیسر شعبہ پنجابی اوری اینٹل کالج، پنجاب یونیورسٹی لاہور

علمی دنیا وچ اک توں دو جی زبان دے ترجمے دا عمل اک مثبت قدم ہوندا اے۔ ایہدے نال انسانی علماں وچ وا دھا ہوندا اے تے دو جیاں تہذیبیاں نوں سمجھن وچ مدد دی ملدی اے۔ ایہہ عمل نرا فکری سطح اتے ای متاثر نہیں کردا سگوں زباناں دی تہہ تیکر اپڑ کے نویں ڈھنگ تے اسلوب ساہنے لیاوندا اے۔ دنیا دیاں جیوندیاں زباناں اپنا گھیرا موکلا کرن لئی پلو کھاری رکھدیاں نیں۔ اساڈی مسلم تاریخ وچ ایہدیاں کئی مثالاں موجود نیں کہ عباسی تے فاطمی خلافتاں دے سے یونانی تے سنسکرت دے خزائیاں دے عربی وچ ترجمے کیئے گئے۔ ایس توں اندازہ ہوندا اے کہ اہل علم ایس آہرتوں کدی اویسے نہیں رہے تے اوہناں نے ترجمیاں راہیں انسانی ذہناں وچ کھلار لیاوندا اے۔ ایہہ عمل زاماڑے دیاں لئی ای لاہے وندا نہیں ہوندا سگوں ارج تاں تہی دنیا وچ چھپیاں لکھتاں دے انگریزی وچ ترجمے ہو رہے نیں تے انگریزی لغتاں وچ کئی اوپریاں زباناں دے لفظ کھپ رہے نیں۔ اردو پنجابی زبان تے ادب دی تاریخ اساڈے ساہنے اے کہ انگریزاں دے برصغیر پاک و ہند اتے قبضے مگروں دیسی لوکاں نے انگریزی زبان سکھی تے پھیر اپنیاں زباناں وچ انگریزی توں ترجمے کیئے۔ ایہناں ترجمیاں دیاں ینہاں اتے نویاں ادبی صفاں اسریاں، جیہڑیاں ڈاواں ڈول حالتاں وچوں نکل کے اساڈے ادب دا حصہ بن سکھیاں۔ ایس آکھ سکدے آں کہ کسے وی زندہ زبان دا دو جیاں تہذیبیاں تے وسیاں نال جاندار مکالمے دی اک کامیاب شکل اوتھوں دے تخلیقی ادب دا ترجمہ ای ہو سکدا اے۔ ترجمے دی ایس اہمیت

توں خورے اج کسے وی عالم لئی منکر تھیو ناوی اوکھا اے۔

ترتے دی سرگرمی نوں لہر داروپ دیون پچھے بہتاتاں تہذیبی تے ثقافتی لوڑاں ای ہوندیاں
 نیں۔ جیویں آزادی گردوں پاکستانی سوجھواناں ایس لوڑ نوں شدت نال محسوس کیتا کہ اردو پاکستان دے
 کسے علاقے دی زبان نہیں تے لہنوں ہمیش امر کرن لئی ترتے دادو طرف عمل ہونا چاہیدا اے۔ دیسی
 بولیاں دے اردو وچ تے اردو دے ترتے دیسی بولیاں وچ ہونے چاہیدے نیں۔ خاص طور تے
 بنگالیاں اندر تے اردو اس طرح رچی ای نہیں سی تے اوہناں دے وچوں تھوڑے ای سن جیہڑے علامہ
 اقبال ورگے شاعرتوں وی فیض اٹھاسکدے۔ اردو وی لمیری حیاتی تے تازگی لئی وی ضروری سی کہ دیسی
 بولیاں دے چشمے ایس دریا دا انگ بندے رہن۔ انج جیہڑے لوکی پنجابی، سندھی، بلوچی، براہوی تے پشتو
 زبانوں نہیں پڑھ سکدے اوہ وی اپنے ورثے توں فائدہ اٹھاسکن تے ایہدے نال اردو دا گھیراوی
 موکلا ہووے۔ اج بھادیس دیس وچ لوک ورثہ کا قومی ادارہ، اسلام آباد مقتدرہ قومی زبان اسلام آباد تے
 اکادمی ادبیات پاکستان اسلام آباد ورگے اداریاں نوں ایس فرض دا احساس ہو گیا اے پر پاکستان بن
 دے مڈھلے سالوں وچ اجیہے ادارے نہیں سن تے دیس سیوکاں نے ایس تھوڑ نوں محسوس کر دیاں ہویاں
 اپنے طور تے ای کم شروع کر دتاسی۔ ایس سے مہینہ وار ”ماہ نو“ وچ دیسی زبانوں دے ترتے ضرور چھپے پر
 چھپواک ادارے ایس پاسے گوہ نہ کر سکے۔ عبدالجید بھٹی ہوراں دا وی ایہو احساس بنگر یا تے اوہناں قومی
 خدمت لئی اپنیاں صلاحیتاں دیاں واگاں موڑ دیتاں۔ اوہناں دے آکھن موجب:

”صوفیانہ شاعری کی جس گہرائی اور گیرائی کا ذکر اد پر آپکا ہے اس کے پیش نظر اس اہم
 موضوع کو عام کرنے اور اردو زبان اصحاب کو اس سے رہنمائی کرانے کے لئے پنجابی صوفی شعرا کے کلام
 کو منظوم اردو ترتے کی صورت پیش کرنے کا منصوبہ بنایا گیا جو درحقیقت مہتمم بالشان اداروں اور حکومت کی
 سرپرستی کا مقتضی تھا۔ مگر اتفاق نے اسے مجھ ایسے فرد واحد سے متعلق کر دیا۔“ (۱)

پنجابی دی کلاسیکی شاعری دنیا دے سچے ادب وچوں اے تے ایہہ اپنے سجاتے موضوع

پاروں آفاقی کچھ رکھدی اے۔ عبدالمجید بھٹی ہوراں نوں ایہہ محسوس ہو یا کہ پنجابی دی کلاسیکی شاعری نوں اردو دا بانا پوانا چاہیدا اے۔ ایہدے نال اک تاں اساڈے شاعر پورے پاکستان وچ سمجھے تے پڑھے ویں تے دو جا اساڈی قومی زبان دی لوک محاورے تے صوفیانہ روایتاں تے گھنڈیاں توں جانو ہوسی۔ ایسے عظیم مقصد نوں سامنے رکھدیاں ہو یاں اوہناں بابا فرید شاہ حسین، لطان باہو بلھے شاہ، علی حیدر ہاشم شاہ تے میاں محمد بخش دی شاعری نوں ترجمان وامنصوبہ بنایا۔

”تراجم کے اس سلسلے میں بابا فرید شاہ حسین، بلھے شاہ، علی حیدر شاہ ہاشم اور میاں محمد کا کلام شامل ہے۔ پہلی کتاب منظوم اردو ترجمہ ”کافیاں شاہ حسین“ پنجابی ادبی اکیڈمی کی طرف سے شائع ہو چکی ہے۔ زیر نظر کتاب انجمن ترقی اردو پاکستان کے اہتمام سے شائع ہو رہی ہے۔ بابا فرید کا ترجمہ مکمل ہو چکا ہے۔ باقی بزرگوں کا کلام زیر نظر ہے۔“ (۲)

حضرت بابا فرید الدین مسعود گنج شکر ہوریں پنجابی ادب دے پہلے قاعدہ شاعر منے جان دے نیں تے اوہناں دا پنجابی دا ہتھ لکھتی نسخہ نہیں مل سکیا۔ بابا گوردانک ہوراں نے اوہناں دے شلوکاں نوں اکٹھا کیتا اے تے گوردارجن نے ”آدی گرتھ“ ترتیب دین سے ایہناں شلوکاں نوں وی شامل کر لیا۔ اج بابا فرید دے شلوکاں دا معتبر ذریعہ ”آدی گرتھ“ ای مٹھیا جاندا اے۔ لاہور وچ چھاپے خانے دے آون گروں پنجابی دی کلاسیکی شاعری دی بے انت چھپی تے بابا فرید دے شلوکاں نوں کئی پبلشران نے چھاپیا۔ بابا فرید دے کلام دیاں اردو پنجابی شرحاں تے منظوم ترجمے وی کیتے گئے۔ جتھوں تیکر اوہناں دیاں شرحاں دا سانگا اے تاں ایس ضمن وچ ”ارشادات فریدی“، حیثی رام مشتاق (۳) ”بول فریدی“ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر (۴) ”شلوک فرید“، چودھری محمد افضل خاں (۵) ”حضرت بابا فرید الدین گنج شکر“، گیانی شمس (۶) ”دوہڑے بابا فرید دے“، عبدالرزاق (۷) ہوراں دے ناں لے جاسکدے نیں۔ ”کلام بابا فرید“ بارے ڈاکٹر نذیر احمد ہوراں اپنے سو دھے متن دے اخیر اتے توضیحی نوٹ دتے نیں۔ (۸)

”ارشادات فریدی“، پہلی وار اسلامیہ پریس لاہور ولوں چھپی پراہیدے اتے چھپن ورہا درج

نہیں۔ ”اللہ والے کی قومی دوکان‘ دلوں چھپے چوتھے ایڈیشن اتے چھپن ورہا ۱۹۶۵ء لکھیا ہویا اے۔ (۹) اوہناں ۳۷ شلوکاں دی اردو شرح صوفیانہ انداز وچ کیتی اے۔ بابا فرید دیاں شرحاں لکھن دل ایہہ پہلا پیر پٹیا گیا سی ایس پاروں وی سلاہن جوگ اے۔ ایس متن وچ اک تھوڑا ایہہ دکھالی دیندی اے کہ اوہناں گورکھی توں فارسی لپی وچ شعر لکھن ویلے کجھ بے احتیاطی توں کم لیا اے تے رہندی کسر بار بار دی کتابت پاروں نکل گئی اے۔ ایہہ ان گہیلی اگے جا کے پارکھاں لئی اوکڑاں وی پیدا کردی رہی۔

ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ہوراس ”بول فریدی“ دے سرنائیں تھلے بابا فرید دے شلوکاں دی تشریح

کیتی اے۔ اوہناں بھوائیں جیسی رام مشتاق دے متن دا حوالہ تاں نہیں دتا، پر اوہناں دی لکھت توں لاہجہ چکيا اے۔ شلوکاں دے متن وچ جیہڑیاں بھلاں ”ارشادات فریدی“ وچ نہیں۔ اوہ ”بول فریدی“ وچ وی لکھدیاں نہیں۔ ”ارشادات فریدی“ دے چوتھے ایڈیشن وچ (۱۰) تے ”بول فریدی“ دے پہلے ایڈیشن وچ (۱۱) ایہہ شلوک ایس طرح لکھیا ہویا اے۔

سہناں من نانک ٹھاہن مول مچاگوا

جے توں پری دی سک ہیاؤ نہ ٹھائے کہیندا

بابائے پنجابی ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ہوریں ایس شلوک بارے فرماندے نیں۔

”ایس بول وچ زبان دے شک نال گورونانک ہوراس دا ناں وی شامل اے۔ ایتھوں

ہور شک پیندا اے۔ گورونانک ایہہ متن لکھن ویلے اپنی لہر وچ ایس طرح دے بول اپنے دلوں لکھ کے

ایس متن وچ شامل کر گئے ہوں۔ تے ایس متن نوں اپنے آلے دوالے دی زبان دارنگ اوہناں ایس

کر کے وی زیادہ دین دی کوشش کیتی ہووے کہ ہندو جنتا جیہدے وچوں ادھ آپ وی سن بابا فریدی گل

نوں زیادہ نیزیوں سمجھ سکے تے اوہناں دے پرچاردا کم زیادہ توں زیادہ کامیاب ہو سکے۔“ (۱۲)

سب توں پہلی گل تاں ایہہ دے کہ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ہوراں بابا فرید دے شلوک مرتب کیجے
نیں تے اوہ بابا فرید دے اسلوب بارے وی کوئی رائے قائم نہ کر سکے۔ دوجی گل ایہہ دے کہ بابا نانک
ہوریں جے اپنی لہر وچ انج دے بول بابا فرید دے ناں لادیندے سن تاں پھر ایہہ بابا فرید دے تاں نہ
رہے۔ ایڈیٹرنوں نکھیرا کر کے ایس دوہڑے نوں متن وچ شامل نہیں سی کرنا چاہیدا۔ محمد آصف خاں
ہوراں ”آکھیا بابا فرید نے“ وچ ایہہ شلوک انج لکھیا اے۔

سہناں من مانک ٹھاہن مول مچاگوا

جے تو پریا دے سک ہیاؤ نہ ٹھاہیں کہیں دا (۱۳)

جیسی رام مشتاق دے مرتب کیجے پہلے ایڈیشن وچ ”مانک“ ای لفظ ورتیا اے۔ (۱۴) اللہ
والے کی قومی دوکان دے چوتھے ایڈیشن وچ ”نانک“ کتابت دی غلطی اے۔ چودھری محمد افضل خاں
شریف کجاہی تے ڈاکٹر نذیر احمد ہوراں دے مرتب کیجے شلوکاں وچ ”مانک“ ای اے۔ ایس اک مثال
توں ای باقی تشریحاں دا سچ سبھا اندازہ ہوندا اے۔

چودھری محمد افضل خاں ہوراں ”شلوک فرید“ دے سرناویں بیٹھ بابا جی دے شلوکاں دی پنجابی
تشریح کیتی اے تے اوہناں اک شلوک نوں پیرے توں ودھ نہیں وچا ریا۔ ایہہ لکھت پنجابی فاضل دے
طالب علماں دی امدادی لوڑاں لئی لکھی گئی اے۔ گیانی شمس ہوراں، ”حضرت بابا فرید الدین مسعود گنج
شکر“ دے سرناویں بیٹھ دوسطری تشریح کیتی اے۔ اوہناں تشریح لئی ۱۳۰ شلوک چنے نیں۔ ڈاکٹر نذیر احمد
ہوراں ”کلام بابا فرید“ نوں مرتب کردیاں کتاب دے اخیر اتے ہر شلوک بارے وضاحتی نوٹ دتے نیں
جیہیں توں شلوکاں دے معنی نتر آوندے نیں۔

عبد الرزاق ہوراں ”دوہڑے بابا فرید دے“ دے سرناویں بیٹھ ۱۳۰ شلوکاں دا سلیس اردو
ترجمہ کیتا اے تے مقبول الہی ہوراں ”The couplets of Baba Farid“ دے سرناویں تھلے
انگریزی ترجمہ کیتا اے۔

بابا فرید دے شلوکاں دے منظوم اردو ترجمیاں وچوں پہل عبدالمجید بھٹی ہوراں دے ”کلام بابا فرید“ (۱۹۶۹ء) نوں حاصل اے۔ شریف کجاہی ہوراں ”کہے فرید“ (۱۹۷۸ء) تے ارشد محمود ناشاد ہوراں ”اشلوک“ (۱۹۹۹ء) دے زیر عنوان چو نوں شلوکاں دا ترجمہ کیتا اے۔

”کلام بابا فرید“ بابا فرید دے شلوکاں دا منظوم اردو ترجمہ اے۔ ایہہ لکھت پنجاب پرنٹنگ پریس لاہور ولوں چھپی تے وکری لئی اتے پتہ جمشید پبلکیشنز لاہور دتا گیا اے۔ ڈاکٹر شہباز ملک ہوراں ایہد اسرناواں ”شلوک فرید“ دسیا اے تے ایہدے چھاپن ہار پبلشرز راولپنڈی لکھے نیں۔ اوہناں دے آکھن موجب کتاب اتے چھپن ورھا درج نہیں۔ (۱۵) ڈاکٹر انعام الحق جاوید ہوراں ”پنجابی سے اردو تراجم“ (توضیحی کتابیات) وچ ڈاکٹر شہباز ملک ہوراں دے حوالے نال ای سگوں جانکاری دتی اے تے کتاب دے صفحہ ۱۳ لکھے نیں۔ (۱۶) خورے ایہہ کتابت دی غلطی اے۔ کتاب دے صفحہ ۱۳۰ نیں۔

”کلام بابا فرید“ وچ شلوکاں نوں موضوع وار ونڈیا گیا اے تے ایس طرح ۱۶ شلوکاں دا ترجمہ کیتا گیا اے۔ کتاب دے مڈھ وچ بابا فرید دے سرناویں تھلے ۱۴ صفحیاں دا دیباچہ شامل اے۔ جمیدے وچ اوہناں دی جیونی بارے دس پائی گئی اے۔ ایہہ اوہے روایتی گلاں نیں جیہو یاں تحقیقی معیاراں اتے پوریاں نہیں اتردیاں۔ جیویں بابا فرید ہوریں حضرت عمر دی اولاد سن یاں اوہناں دے وڈکے چنگیز خاں دے حملے پاروں ہندوستان وچ آئے۔ عبدالمجید بھٹی ہوراں بابا فرید دے ۷۰ شلوکاں دا منظوم اردو ترجمہ کیتا اے تے شلوکاں نوں ۲۲ سرناویاں وچ ونڈیا اے۔ اوہ ایس ترجمے بارے آکھدے نیں۔

”ترجمہ مفہوم کے اعتبار سے اصل سے پوری مطابقت کا حامل ہے۔ مقابلہ کے لئے متن بھی شامل اشاعت ہے۔“ (۱۷)

عبدالمجید بھٹی ہوراں بابا فرید دے شلوکاں دا کیہو متن ورتیا اے ایہدے بارے تاں اوہناں اکا ای دس نہیں پائی پراساڈی کھوج موجب اوہناں جیشی رام مشتاق ہوراں دے ”ارشادات فریدی“ توں ای استفادہ کیتا اے۔ اوہناں دے متن وچ جنیاں بھلاں سن اوہ اتھے وی دکھائی دیندیاں

نیں تے پھیر اردو ترجمے وچ تاں ایس تھوڑے آوٹا ای سی۔ اوہناں بابا فرید دی جیونی تے کلا اتے چائن
پاوندیاں کتاب دے مڈھ وچ جیہڑے شلوک دتے نیں اگے متن وچ اوہناں نوں تبدیل کردتا اے۔ کجھ
مثالاں پیش خدمت نیں۔ دیاچے وچ لکھدے نیں۔

جند نمائی کوں کڈھے ہڈاں کوں کڑکائے

ساہے لکھے نہ چلنی جندو کوں سمجھائے (۱۸)

متن وچ ایہہ شعر انج اے۔

جند نمائی کڈھے ہڈاں کوں کڑکائے

ساہے لکھے نہ چلنی جندو کو سمجھائے (۱۹)

دیاچے وچ ایہہ شلوک ایس طرح لکھیا گیا اے۔

والوں نکلی پل صراط کنی نہ سنی آئے

فریدا کڑی پوندی اے کھڑا نہ آپ لہائے (۲۰)

متن وچ ایہہ شلوک انج اے۔

والوں نکلی پر سلات کنیں نہ سنی آئے

فرید کری پوندی اے کھڑا نہ آپ لہائے (۲۱)

عبد المجید بھٹی ہوراں شلوکاں دا جیہڑا متن ”کلام بابا فرید“ وچ دتا اے اوہدے وچوں ادھے

شلوک تاں انج ای غلط نیں تے ایس پاروں کئی شلوکاں دا مفہوم وی وگڑ گیا اے۔ اتھے صرف دو شلوکاں

دیاں مثالیں دیکھو۔

فریدا اکناں آنا اگلا اکناں تاہیں تون

اگے گئے سنجھا پسن چوٹاں کھاسی کون (۲۲)

روکھی سوکھی اک کھائیں اک کھائیں شکر اور گھی

دیکھیں فرید پہنچ کے وہاں گت بنتی ہے کس کی (۲۳)

ٹھیک شلوک ایس طرح اے۔

فریدا اکناں آنا اگلا اکناں تاہیں لون

اگے گئے سنجھا پسن چوٹاں کھاسی کون (۲۳)

ایس شلوک دے معنی انج نہیں کہ فریدا! اکناں کول تاں چوکھا آنا اے تے بعضیاں کول لون

ای نہیں۔ ایہہ تاں اگے جا کے پتہ لکسی کہ چوٹاں کون کھاندے نیں۔ عبدالمجید بھٹی ہوراں پہلاں ”اگلا“

نون ”اگلا“ کیتا اے تے پھیر ”لون“ نون ”تون“ کردتا اے۔ ”کلام بابا فرید“ دے صفحہ نمبر ۱۵۳ اتے

ادھناں اک شلوک دتا اے۔

فریدا رب کھجوریں پکیاں ماکیو نئی وھسن

جو جو دنجھے دینہڑا سو عمر ہتھ پوں (۲۵)

ادھناں ایسا شلوک دا منظوم ترجمہ انج کیتا ہے۔

پکین فرید کھجوریں جاگے ہیں ارمان نئے

پل پل کر کے دن گزرے تو پل پل عمر گھٹے (۲۶)

ایس شلوک دی اصل لکھت ایس طرح اے۔

فرید رب کھجوریں پکیاں، ماکھیا نیں، وہن

جو جو ونجے ڈھیڑا، سو عمر ہتھ پون (۲۷)

شلوک دے معنی انج نہیں کہ فریدا! رب دی یاد وی انج مٹھی اے جیویں پکیاں کھجوراں یاں
ماکھی دیاں ندیاں نیں۔ جیہڑا دن گزردا اے اوہ حیاتی نوں ہتھ پائی آؤندا اے۔ مطلب ایہہ کہ حیاتی
نت دیہاڑی گھٹ دی جانندی اے۔

اک وڈی تعداد ایجھے شلوکاں دے اے جتھے اوہناں متن تاں ٹھیک ورتیا اے پر شلوک دے
صحیح مفہوم دا پتہ نہ ہوون پاروں من مرضی دے معنی کردتے نیں۔

فریدا، سکر، کھنڈ، نوات، گڑ، ماکھیو، مانجھا دودھ

سبھے دستوں مٹھیاں رب نہ جکین تہہ (۲۸)

ایس شلوک دا اردو ترجمہ دیکھیو۔

دودھ میں شہد ملائے پیئیں اور گھی میں شکر بھی کھائیں

یہ انعام فرید نہ تجھ کو اللہ یاد کرائیں۔ (۲۹)

ایس شلوک دا مفہوم ایہہ کہ شکر، کھنڈ، مشری، گڑ، شہد تے مجھ دا دودھ ایہہ سبھے مٹھے نیں پر ایہہ

ساریاں شیواں رب تیکر نہیں اپڑاندیاں یاں رب دی یاد نالوں تاں مٹھیاں نہیں۔

محمد آصف خاں ہوراں ”آکھیا بابا فرید نے“ دے ”پوکھو“ وچ عبدالمجید بھٹی سمیت بابا فرید دی

شاعری دا مطلب دن والیاں بارے اپنے وچاردتے نیں تے اخیر اتھے بحث مکائی اے۔

”جیٹی رام مشتاق“ چودھری محمد افضل خاں، ڈاکٹر فقیر محمد فقیر، مقبول الہی تے عبدالمجید بھٹی

ہوراں نے بڑی محنت نال اپنیاں کتاباں لکھیاں ہن۔ پنجابی ادب وچ ایہناں کتاباں وی اپنی اک تھاں

ہے۔ بابا فرید جی دے لفظاں دوج ایہہ سبھ ”مانک امولویں“ ہن۔ انج جا پدا ہے کہ ایہناں بزرگاں کا بلی تے ان گیبلی توں کم لیا ہے۔ ایسے پاروں تھاؤں تھاؤں تھائیں ٹپلے کھاہدے ہن۔ ایڈے وڈے کم نوں ہتھ پایاں ایہہ ہو جانا نامکن وی نہیں؛ پر ڈاکٹر فقیر محمد فقیر تے عبد المجید بھٹی ہوراں بابا فرید دے شلوکاں دی جو تصحیح کیتی اے اوہ چچدی نہیں۔ اوہ رتا کو احتیاط توں کم لے سکدے سن۔“ (۳۰)

”کلام بابا فرید“ دوج ایہہ شلوک دی مل جاندے نیں؛ جیہناں دا متن وی درست اے تے اوہناں دے ترجمے توں وی شلوک دا مفہوم تر دا اے۔ اتھے کجھ مثالیں دیکھو۔

تیری پناہ خدائے تو بخشنگی
 شیخ فریدے خیر دیجے بندگی (۳۱)
 میں تیرے سائے میں آیا ہوں خدا
 بندگی کا ہو شرف مجھ کو عطا (۳۲)
 رکھی سکھی کھائے کے ٹھنڈا پانی پی
 فریدا دیکھ پرائی چوڑی نہ ترسائیں جی (۳۳)
 روکھی سوکھی کھا کر پیارے ٹھنڈا پانی پی
 اوروں کی چکنی چوڑی پر کیوں لپچائے جی (۳۴)
 رتے عشق خدائے رنگ دیدار کے
 دسریا جن نام بھوئیں بھار تھے (۳۵)
 جن کو ہے عشق حقیقی صاحب دیدار ہیں
 جن کو اس کا نام بھولا وہ زمین پر بار ہیں (۳۶)

پروفیسر شریف کجاہی ہو رہیں دیں دے اچ کوئی دے پارکھ شاعر تے سوجھوان میں۔ اوہناں بابا فرید دا کلام ”کہے فرید“ دے سرتاویں تھلے آزاد نظم وچ ترجمہ کیا اے۔ ایس ترجمے دے اک اک سرتوں نظر پیدا اے کہ اوہناں بابا فرید دے کلام نوں اپنے حافظے تے روح دا حصہ بنا کے ترجمہ کیا اے۔ بابا فرید دے اک اک شلوک دے معنے ایس طرح اگھرے میں کہ پڑھن ہارنوں شلوک فریدی دے مفہوم بارے چانن ہو جاندا اے۔ ایس کامیابی دا اک وڈا عہد آزاد نظم وچ ای ترجمہ کرنا اے کہ ایس طرح مترجم بہت ساریاں گجھلاں توں بچ جاندا اے۔ اتھے دوشلوکاں دا ترجمہ دیکھو۔

گنوائیں گھوم کے گرچار ساعتیں اپنی
 فرید ہو گئیں برباد چار سونے میں
 خدا کے سامنے جاؤں گا جب وہ پوچھے گا
 کہ تیرا مقصد تخلیق کیا ہی کچھ تھا (۳۷)
 فرید شیخ ہوا پیر و لرزہ براندام
 سو برس بھی جینے پر خاک تن کا ہے انجام (۳۸)

ارشاد محمود ناشاد ہوراں ”اشلوک“ دے سرتاویں تھلے بابا فرید دے جونویں ۵۰ شلوکاں دا ترجمہ کیا اے۔ جدوں اوہناں ترجمہ کیا تاں اوڈوں تیکر محمد آصف خاں شریف کجاہی تے ڈاکٹر نذیر احمد ہوراں دے متن سامنے آچکے سن۔ اوہناں ایہناں متناں نوں چنگی طرح گوکھیا اے۔ ایہدے نال مترجم دا اپنا ذوق وی سی جینے اوہناں نوں اچھے سچے فن پارے دے ترجمے لئی پر پریا۔ اوہناں بابا فرید دے دوہے دا دوہے دی فارم وچ ای ترجمہ کیا اے تے اپنی پسند دے شلوکاں نوں ترجمانوں پاروں ای چنگا ترجمہ کر سکے نہیں۔ اتھے دوشلوک دیکھو۔

شیخ فرید میں سمجھا تھا ہے اپنے ہی گھر میں آگ
 آکر بام پہ دیکھا تو ہے سارے نگر میں آگ (۳۹)

شیخ فرید! اگر تل کم ہوں سوچ کے مٹھی بھرنا

اور اگر محبوب ہو کم سن، ناز کبھی نہ کرنا (۳۰)

شفیع عقیل ہوراں ”پنجاب رنگ“ وچ ۲۱ شلوکاں دا منظوم ترجمہ کیتا اے۔ ایہہ شلوک گنتی دے ای سن۔ اوہناں دے موہرے وی کوئی معیاری متن نہیں سی پر اوہناں دے ترجمے وچ اردو شعر دا ادبی حسن جھلکدا اے۔

میں سمجھا تھا میں ہی دکھی ہوں دکھی ہے سارا جگ

گھر گھر آگ فرید لگی تھی کیا سادھو کیا ٹھگ (۳۱)

عبدالمجید بھٹی ہوراں دے دیباچیاں توں نظر بند اے کہ اوہناں دی سک سی کہ پنجابی دی کلاسیکی شاعری نوں اوس میل تیکر وی اڑایا جاوے، جیہڑا پنجابی نہیں پڑھ سکدا۔ اوہناں ایہہ بیڑا توہی فریضے دے طور تے چکیا اوہناں دا جذبہ سرائین جوگ وی اے پر منظوم ترجمہ ادب دی سبھ توں اوکھی گھائی اے۔ عبدالمجید بھٹی ہوراں لئی تاں کئی ہور وی اوکڑاں سن۔ پنجابی دے کلاسیکی ادب بارے متنی تحقیق اودوں شروع ہو رہی سی تے کوئی وی اچھا متن نہیں سی جیہدے بارے سکارا کٹھ ہوں۔ جدوں متن وچ ای جھول ہوں تاں ترجمے دا حلیہ وگڑنا ای سی۔ لغت نال اتھن ہاردا گھڑی مڑی واہ پیندا اے تے پھیر لفظ دے وی تاں کئی رنگ ہوندے نیں، جیہناں تیکر اپڑن لئی معیاری لغت ای انگلی پھڑ سکدی اے۔

عبدالمجید بھٹی ہوراں ترجمے لئی بابا فرید، شاہ حسین، سلطان باہو تے بلھے شاہ ورگے کلاسیکی شاعران نوں چنیا پر معیاری لغت دی گھاٹ دا ہوں اوہناں دے ترجمے وچ جھول پیدا کر گیا۔ فارسی لپی وچ تاں اچھے تیکر وی ایہہ کھپا نہیں پوریا جاسکيا۔ اردو زبان دا سجا شہری اے تے ایہہ دلی درگیاں وسپاں دی جم پل اے جدوں کہ پنجابی زرعی دسوں دی زبان اے۔ اوہناں دے ترجمیاں وچ زرعی دسوں دا محاورہ نہیں رچ سکيا۔ ایس لوک رنگ نوں اردو روپ دین لئی فن پاریاں نوں ہنڈھاوون دی لوڑ

سی۔ ایجبے پیمانے مٹھیاں خورے اوہ اک ادھ ترجمے داسکسن ای اردو دی جھولی پاسکدے۔ پنجابی دی کلاسیکی شاعری داسر کڈھواں انگ تصوف اے تے پنجابی شاعراں نے عربی، فارسی دیاں اصطلاحواں دی تھادیں لوک رنگ راہیں بیانیا اے۔ ایس رنگ نوں ترجمے راہیں تصنیف دے درجے تیکر اڑاون وی مترجم دے وسوں باہری۔ اجیہیاں اوکڑاں پاروں عبدالمجید بھٹی ہوریں بھادیں کوئی وڈا کارنامہ سرانجام نہ دے سکے، پراوہناں دے کم نے آون والے سہ دے لکھیاراں لئی رستے ضرور کھولے۔ ہن پنجابی دی کلاسیکی شاعری دے کئی اردو ترجمے ہو چکے نیں تے ایہہ ریت اگے دی ٹرے گی۔ پہلے تجریاں توں لاہجہ اٹھاندیاں نویں نسل دے ترجمہ کار پنجابی دی کلاسیکی شاعری دی روح نوں اردو وچ سمون وچ کامیاب ہون گے۔ عبدالمجید بھٹی ہوراں دی ٹوری ایہہ ریت پاکستانی قوم دے ذہناں تے مناں وچ پریت دے بیج پنگر یسی تے دیں اندر محبت دی فضا پیدا کرن وچ مدد ملے گی۔

حوالے

- ۱- عبد المجید بھٹی، مترجم؛ ابیات سلطان باہو کراچی: انجمن ترقی اردو پاکستان، ۱۹۶۷ء، ص ۸
- ۲- ایضاً، ص ۸
- ۳- حبیبی رام مشتاق، شارح؛ ارشادات فریدی لاہور: اسلامیہ پریس، س'ن فقیر محمد فقیر ڈاکٹر، مرتب؛ بول فریدی لاہور: پنجابی ادبی اکیڈمی، ۱۹۶۵ء
- ۴- محمد افضل خاں، چودھری، شارح؛ شلوک فرید لاہور: مکتبہ شیخ دریا، س'ن
- ۵- گیانی شمس، شارح؛ حضرت بابا فرید الدین گنج شکر لاہور: جہانگیر بک ڈپو، س'ن
- ۶- عبد الرزاق، شارح؛ دوہڑے بابا فرید دے لاہور: پنجابی ادبی لبر، ۱۹۸۳ء
- ۷- نذیر احمد ڈاکٹر، مرتب؛ کلام بابا فرید لاہور: پیکیجز، ۱۹۸۳ء
- ۸- حبیبی رام مشتاق، شارح؛ ارشادات فریدی لاہور: اللہ والے کی قومی دوکان، ۱۹۶۵ء، ص ۱۷۴
- ۹- ایضاً، ص ۱۳۸
- ۱۰- فقیر محمد فقیر ڈاکٹر، مرتب؛ بول فریدی، ص ۱۵۷
- ۱۱- ایضاً، ص ۵۱
- ۱۲- محمد آصف خاں، مرتب؛ آکھیا بابا فرید نے لاہور: پاکستان پنجابی ادبی بورڈ، ۱۹۷۸ء، ص ۲۷۹
- ۱۳- حبیبی رام مشتاق، ص ۱۲۳
- ۱۴- شہباز ملک ڈاکٹر، پنجابی کتابیات اسلام آباد: اکادمی ادبیات، ۱۹۹۱ء، ص ۲۹۶
- ۱۵- انعام الحق جاوید ڈاکٹر، پنجابی سے اردو تراجم اسلام آباد: مقتدرہ قومی زبان، ۱۹۸۷ء، ص ۳۳
- ۱۶- عبد المجید بھٹی، مترجم؛ کلام بابا فرید لاہور: جمشید پبلیکیشنز، ۱۹۶۹ء، ص ۵
- ۱۷- ایضاً، ص ۸

- ۱۹۔ ایضاً، ص ۹۲
- ۲۰۔ ایضاً، ص ۸
- ۲۱۔ ایضاً، ص ۶۳
- ۲۲۔ ایضاً، ص ۴۰
- ۲۳۔ ایضاً، ص ۴۱
- ۲۴۔ محمد آصف خاں، مرتب: آکھیا بابا فرید نے، ص ۱۸۷
- ۲۵۔ عبد المجید بھٹی، مترجم: کلام بابا فرید، ص ۵۴
- ۲۶۔ ایضاً، ص ۵۵
- ۲۷۔ محمد آصف خاں، مرتب: آکھیا بابا فرید نے، ص ۲۳۴
- ۲۸۔ عبد المجید بھٹی، مترجم: کلام بابا فرید، ص ۴۲
- ۲۹۔ ایضاً، ص ۴۳
- ۳۰۔ محمد آصف خاں، مرتب: آکھیا بابا فرید نے، ص ۹۴
- ۳۱۔ عبد المجید بھٹی، مترجم: کلام بابا فرید، ص ۴۲
- ۳۲۔ ایضاً، ص ۴۳
- ۳۳۔ ایضاً، ص ۴۰
- ۳۴۔ ایضاً، ص ۴۱
- ۳۵۔ ایضاً، ص ۵۲
- ۳۶۔ ایضاً، ص ۵۳
- ۳۷۔ شریف کنجاہی، مترجم: کلمے فرید اسلام آباد: لوک ورثہ کا قومی ادارہ، ۱۹۷۸ء، ص ۵۷
- ۳۸۔ ایضاً، ص ۵۷
- ۳۹۔ ارشد محمود ناشاد، مترجم: اشلوک، لاہور: مکتبہ زاویہ، ۱۹۹۹ء، ص ۳۳
- ۴۰۔ ایضاً، ص ۴۱
- ۴۱۔ شفیع عقیل، مترجم: پنجاب رنگ، لاہور: مرکزی اردو بورڈ، ۱۹۶۸ء، ص ۱۷